

61. Polemik Türü Rivayetleri Anlama ve Amel Etmede Pragmatist Yaklaşım¹

Orhan YILMAZ²

APA: Yılmaz, O. (2023). Polemik Türü Rivayetleri Anlama ve Amel Etmede Pragmatist Yaklaşım. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 1001-1015. DOI: 10.29000/rumelide.1406069.

Öz

Hadis tarihinin her döneminde hadisleri teslimiyetçi yaklaşımla değerlendirenler ile hadislere tenkitçi ve retçi mantıkla yaklaşanlar var olagelmıştır. Rivayetleri anlama konusunda ifrat tefrit boyutundaki bu iki temayül özellikle senet ve metin yönüyle tartışılan polemik türü hadisleri doğru anlamının ve değerlendirmenin önündeki en büyük engellerden biridir. Hicri ikinci asırda Ehl-i hadis- Mu'tezile şemsiyeleri altında başlayan 3 ve 4. asırlarda olgunlaşıp sistematik bir yapıya bürünen bu iki ekolün ifrat tefrit boyutunu oluşturan kısımları arasındaki tartışmalar bugün de devam etmektedir. Bu tartışmaların menfi yönü Müslümanlar arasındaki tefrikayı körüklemesi, müspet yönü ise polemik türü rivayetleri doğru anlama hususunda araştırmaya sevk etmesidir. Hadisleri anlama konusundaki bu iki yaklaşımın günümüz insanını ikna etmede ve bilgilendirmede yetersiz kaldığı özellikle de gençleri dinden soğuttuğu söylenebilir. Evrensel değerlere, akla ve bilime muhalif manalar içeren ve senedi muallal olan polemik türü hadislerin sünnet adı altında ısrarla gündemde tutulması ve sosyal medyada paylaşılması İslâm dinine ve bu dine gönül vermiş müntesiplerine zarar vermektedir. Bu çalışmada senet, metin ve mana yönüyle tartışmaya açık polemik türü hadislerin anlaşılması ve amel edilmesinde menfaat prensibinin önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Anlama, Pragmatizm, Polemik, Uygulama

¹ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %21

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 07.11.2023-**Kabul Tarihi:** 20.12.2023-**Yayın Tarihi:** 21.12.2023; **DOI:** 10.29000/rumelide.1406069

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri / Assoc. Prof., Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences (Yozgat, Türkiye), orhanyilmaz04@hotmail.com, **ORCID ID:** 0000-0001-5251-241X, **ROR ID:** https://ror.org/04qvdf239, **ISNI:** 0000 0004 0369 8360, **Crossreff Funder ID:** 501100006564

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Pragmatist Approach In Understanding And Acting On Polemic Type Narratives³

Abstract

In every period of the history of hadith, there have been those who evaluated the hadiths with a submissive approach and those who approached the hadiths with a critical and rejectionist logic. These two extreme tendencies in understanding the narrations are one of the biggest obstacles to correctly understanding and evaluating the polemical hadiths, which are discussed especially in terms of tradition and text. The debates between the parts of these two schools, which started under the umbrella of Ahl al-Hadith-Mu'tazila in the second century Hijri and matured and took on a systematic structure in the 3rd and 4th centuries, still continue today. The negative aspect of these discussions is that they fuel divisions among Muslims, and the positive aspect is that they lead to research on the correct understanding of polemical narrations. It can be said that these two approaches to understanding the hadiths are insufficient to convince and inform today's people, especially young people, alienated from religion. Persistently keeping polemical hadiths, which contain meanings contrary to universal values, reason and science, and are related to the sunnah, on the agenda under the name of sunnah and sharing them on social media, harms the religion of Islam and its followers who are devoted to this religion. In this study, we will focus on the importance of the principle of interest in understanding and acting on polemical hadiths that are open to debate in terms of their evidence, text and meaning.

Keywords: Hadith, Understanding, Pragmatism, Polemic, Ablication

Giriş

Hadis tarihi boyunca metin ve senet yönüyle tartışmalı olan polemik türü hadisleri anlama ve amel etmede aşırı teslimiyetçi ve aşırı tenkitçi olmak üzere iki temayül öne çıkmıştır. Günümüzde sosyal medya üzerinden güçlü bir şekilde temsil edilen bu iki anlayıştan teslimiyetçi ve gelenekçi olanı nicelik ve güç bakımından açık ara önde gözükmektedir. Kendini her platformda sünnetin savunucusu ve Ehl-i sünnetin temsilcisi gören bu ekol, muhafazakâr toplumumuzun orta yaş üstü kesiminden kuvvetli bir destek görmektedir. Tarihin her döneminde baskın tarafı oluşturan bu kesim sayısal çokluğu nedeniyle, siyasiler tarafından korunmakta, iltifat edilmekte ve önemsenmektedir. Bunların hadis kabulü konusundaki temel kıstası rivayetin *Kütüb-i tis'a*'a gibi temel kaynaklarda yer almasıdır. Hatta *Kütüb-i tis'a*'a dışındaki kaynaklarda hadis olarak yer alan bilgiler de onlara göre bağlayıcıdır ve amel edilmesi gerekir. İllet ve hikmeti fazla sorgulamayan tarihsellik ve bölgesellik unsurlarını dikkate almayan bu geleneğin ilk asırlardaki temsilcisi Ehl-i hadis ekolü içinde yer alan bazı âlimlerdir.

Rivayetlere tenkitçi ve retçi yaklaşan kesim ise senede yeteri kadar değer vermeyen, akla uymayan metinleri araştırmadan reddeden ve dini anlama konusunda Kur'an ile yetinmeye çalışan ekoldür. Bu

³ It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 21

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 07.11.2023-Acceptance Date: 20.12.2023-Publication Date: 21.12.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1406069

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

yaklaşımın en güçlü temsilcileri, hicri ikinci asırda ortaya çıkan, akli naklin önüne geçiren bazı müfrit mu‘tezili âlimlerdir.

Polemik türü rivayetleri anlama, anlatma ve amel etmede yukarıda bahsi geçen ifrat tefrit boyutundaki iki temayülü bırakıp, menfaat merkezli yeni bir metodu benimsemenin günümüz Müslümanları için daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Bir bakıma Ehl-i rey’e benzeyen bu yeni yaklaşımda esas olan Müslüman toplumun maslahatı ve ali menfaatleridir. Bu metoda göre senet, mana ve mefhum yönleriyle üzerinde ittifak sağlanamayan, tartışmaya açık hadislerin anlaşılması ve tatbik edilmesinde esas olan İslâm’ı yüceltmek, erdemli bir toplum oluşturmak ve bireylerin dünya ve ahiret hayatlarına taalluk eden menfaatini gözetmektir. Daha açık bir ifadeyle amaç; hadis kaynaklarımızın kaydettiği, Müslüman toplumun birlik ve kardeşliğine katkı sunan, şefkat, merhamet ve adalet gibi insani duygular yanında cihad ruhunu da canlı tutan, gençlerin moralini yükseltip devlete ve millete olan bağlılıklarını artıran; sabır, şükür ve tevekkül gibi güzel hasletleri yerleştiren rivayetlerin Hz. Peygamber’in sözleri veya sünnetleri olarak tebliğ etmek ve uygulanmasını sağlamaktır. Böyle bir rivayet senedi zayıf olsa bile eğitimin bir argümanı olarak kullanılmalıdır. Zira Hz. Peygamber’e (sav) ait olduğu söylenen bir sözün ve sünnetin toplum üzerindeki etkisi malumdur. Bir hadis mana yönüyle toplumun bir sorununu çözmediği gibi yeni problemlerin doğmasına ve ümmetin ihtilafa düşmesine neden oluyorsa ve mana yönüyle maruf sünnet ve maslahata muhalif mesajlar içeriyorsa hangi kaynaktan geçerse geçsin senedi ne kadar sahih olursa olsun o hadisle amel edilmesi uygun görülmez.

Günümüz İslam coğrafyasında Müslümanlar arasındaki tartışmaların ikinci ve üçüncü asırda olduğundan daha şiddetli ve eyleme dönük bir şekilde yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Örneğin hadisleri akıl, tarih, fitrat ve maslahata arz etmeden kabul eden teslimiyetçi yaklaşımın en kaba temsilcisi konumundaki Taliban yönetiminin şeriatı tatbik adı altında sözde nassa (ayet ve hadis) dayalı uygulamaları hem Müslümanlar hem de Gayrimüslimler tarafından korku ve endişe ile izlenmektedir. Özellikle kılık kıyafet gibi şekil ve şemalle ilgili bir takım örfi ve yerel uygulamaların ve kadın hakları başta olmak üzere insan hak ve özgürlükleri ile ilgili kısıtlamaların dini emir şeklinde dikte edilmesi ve uymayanlara ağır cezaların uygulanması Yüce Allah’ın insanlığın kurtuluşu için gönderdiği İslâm dinine ve bu dinin pratiği olan sünnete olan rağbeti azaltmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz nasçı, lafızcı, teslimiyetçi anlayış ile hadislerin ekserisinin siyasi ve tarihi olaylar neticesinde veya başka gerekçelerle uydurulduğunu iddia ederek reddeden, İslâm’ı Kur’an’dan ibaret sayan anlayış, aynı derecede İslâm’a ve Müslümanlara zarar vermektedir. Metinleri anlama ve amel etme hususunda ifrat tefrit boyutundaki bu iki aşırı ve katı yaklaşımın Müslümanları dinden soğuttuğu gibi gayri Müslimlerin de İslam algılarını menfi yönde etkilemektedir. Her iki yaklaşımın da beslendiği en önemli kaynak, üzerinde ittifak sağlanamayan tartışmalı rivayetlerdir. Bir kısmı *Kütüb-i tis’a* gibi önemli hadis kaynaklarına da girmiş olan bu tür hadisler ısrarla gündeme taşınıp tartışmaya açılınca, yukarıdaki iki aşırı düşünce mensupları bu durumdan yararlanıp biri diğerinin hataları üzerinden kendini haklı gösterme ve taraftar toplama gayreti içine girmektedir.

21. 07. 2017 tarihinde bir televizyon kanalında her iki tarafın temsilcisi sayılabilecek iki akademisyenin “deve idrarı şifadır” hadisini ele alış biçimleri polemik türü bir rivayeti anlamada ifrat tefrit yaklaşımının güzel bir örneğini teşkil etmiştir. Milyonların önünde biri rivayetin tarihselliğini ve bölgeselliğini unutarak bazı bilimsel veriler öne sürüp bu hadisin mevzu olduğunu ve bu hadisle asla amel edilemeyeceğini iddia ederken, diğeri tam aksini savunup bu hadisin senet ve kaynak bakımından sahih olduğunu, dolayısıyla bu hadisle amel edilmesinin gerektiğini dile getirmiştir. Sünneti anlama konusunda ifrat tefrit boyutundaki bu iki anlayışın hadisleri anlama ve amel etme konusunda izleyiciyi nasıl etkilediği, manipüle ettiği yorumlardan anlaşılmaktadır. Bazı seyirciler rivayete lafzi yaklaşan kişiyi, sünnet savunucusu diyerek yere göğe sığdıramazken karşı cenahta yer alan şahsı ise din düşmanı,

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

hadis münkiri ilan etmişlerdir. Aynı şekilde tenkitçi yaklaşan akademisyenin taraftarları da kendi hocalarını gerçek âlim diğerini ise yobazlıkla suçlayan mesajlar atmışlardır. Programı izleyen tarafsız Müslümanlar ve özellikle de bu tartışmaların geçmişini bilmeyen gençler ise dinle iştiğal eden insanların ne kadar lüzumsuz işlerle uğraştığını, ne kadar ayırıştırıcı ve itici olduklarını anlatan istihza içerikli mesajlar atmışlardır (<https://www.youtube.com/watch?v=tJypa1cQZk>).

Yukarıda bahsi geçen ifrat tefrit boyutundaki iki yaklaşımın negatif sonuçları görüldükçe bu tür hadisleri anlama ve tatbik etme hususunda pragmatist yaklaşımın önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Yani bir hadis mana ve mefhum bakımından faydalı olmakla birlikte kaynaklarımızda mevcut ise senedindeki küçük kusurlar o haberle amel etmeye mani olmamalıdır. Aksine bir hadis mana ve mefhum bakımından akla, fıtrata, maruf sünnete ve toplumun genel kabullerine muhalif ise hangi kaynaktan yer alırsa alsın, onunla amel edilmemelidir. Nitekim bazı âlimler hadis tercihinde maslahat ve menfaati önceleyen metotlar geliştirmişlerdir. Örneğin İmam Ebu Hanife (ö. 150/767) Kur'an ve sünnetten çıkarılan küllî kaidelere muhalif hadislerle amel etmeyerek bu metodu en güzel şekilde tatbik eden âlimlerden biri olmuştur. Hatta o, küllî kaidelere ve toplumun maslahatına uygun olmayan hadislerle amel etmediği gerekçesiyle yaşadığı dönemde ve sonraki asırlarda ciddi eleştirilere maruz kalmıştır (İbn Hıbbân, 1976: 61-70).

Bu iki tür hadislere yani senet yönüyle zayıf olsa da faydası yönüyle amel edilmesi uygun gözükün hadisler ile senet ve kaynak yönüyle muteber olsa bile manası yönüyle amel edilmesi uygun olmayan hadislerden bazı örnekler verilmek suretiyle konu anlaşılır hale getirilecektir.

1. İsnad/Kaynak Yönüyle Zayıf Olsa da Amel Edilmeye Elverişli Hadis Örnekleri

Bu başlık altında isnad ve kaynak yönüyle sağlam kabul edilmese de mana yönüyle maslahata ve menfaate uygun olduğu için amel edilmesi gereken bazı hadislerin tahlili yapılmış, seçilen örnek rivayetlerin mana yönüyle önemi ve sağladığı yararlar üzerinde durulmuştur.

1.1. Fetih Rivayeti

Bu konudaki ilk örneğimiz senedinden dolayı bazı âlimlerin zayıf saydığı İstanbul'un fethini müjdeleyen rivayettir. Abdullah b. Bişr el-Has'emi'nin (ö. 125/742) babası sahâbî Bişr el- (Has'emi) Ğanevî'den (ö. ?) naklettiği habere göre Hz. Peygamber (sav); “ *لَتَقْتَحَنَ الْقِسْطَنِيَّةَ فَلْنَعْمَ الْأَمِيرَ أَمِيرَهَا وَلْنَعْمَ الْجَيْشَ ذَلِكَ الْجَيْشَ* ” /*İstanbul mutlaka feth olunacak, onu fetheden komutan ne iyi komutan onu fetheden asker ne iyi asker*” (Ahmed b. Hanbel, 2001. 4:335) buyurmuştur.

Şuayb Arnavut (ö. 2016) ve Nasruddin el-Albâni (ö. 1999) gibi bazı muasır âlimler, hadisin ravilerinden Abdullah b. Bişr el-Has'emi'den (عبد الله بن بشر الخثعمي) dolayı hadisin zayıf olduğu kanaatine varmışlardır. (el-Elbâni ty, 2: 268). Hadisin yer aldığı en önemli kaynak olan *el-Müsned*'in tahkikini yapan Şuayb Arnavût Abdullah b. Bişr el-Has'emi'nin yeterince tanınmadığını, sadece İbn Hıbbân'ın onu sika saydığını söylemiştir. Ayrıca sadece el-Velid b. Muğire el Me'afirî'nin ondan rivayette bulunduğunu ifade ederek mezkûr hadisi zayıf saymıştır (Ahmed b. Hanbel 2001. 4: 335). Bu iki âlimden etkilenen bazı Arap yazar ve akademisyenler de sosyal medyada mezkûr hadisin zayıf olduğunu yaymaya devam etmektedirler (<https://idlbi.net/qustantinia/>).

Söz konusu hadis *Kütüb-i sitte*'de yer almasa da Buhârî ve Müslim'in şartlarını haiz olduğu halde onların kitaplarına almadıkları hadisleri derleyen Hâkim en-Neysabûrî'nin (ö. 405/1014) *el-Müstedrek ale's-Sahihayn* adlı eserinde kayıtlıdır (Hâkim 1999, 4: 468). İstanbul'un fethiyle ilgili meşhur rivayetin geçtiği en muteber kaynak Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'idir. İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) *Musannefi*, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin *Sünen*'lerinde ise İstanbul'un feth olunacağına dair benzer rivayetlere rastlanmaktadır (Çakan, 2015 : 41-45).

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Yukarıda metnini esas aldığımız Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kayıtlı rivayetin diğerkaynaklardaki senedleri de aynıdır. Hadisin senedinde bir inkita söz konusu değildir. Yani hadis muttasıl-merfû türünden bir rivayettir. Hz. Peygamber ile Ahmet b. Hanbel (ö. 241/855) arasında beş râvi vardır. Bişr el-Ganevî Abdullah b. Bişr, El-Velîd b. el-Mugîre, Zeyd b. el-Hubâb, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe' den oluşan râviler zincirleme olarak birbirleriyle görüşmüş ve biri diğerkinden söz konusu hadisi dinlemiştir. Bu da senedin muttasıl olduğunu göstermektedir. Ayrıca Zehebi ve Hâkim gibi önemli âlimler mezkûr hadisi senet yönüyle sahih olarak değerlendirmişlerdir. Yapılan araştırmalara göre râvilerin hepsi sikadır (Kulat, 2001:7-10).

Bu haberin senet yönüyle tenkidini gerektiren en önemli hususlardan biri hadisin garib-i mutlak rivayetlerden olmasıdır. Yani sahâbî râvisi tek kalmıştır. Temel hadis kaynaklarımızda garib hadis türünün çok yaygın olduğu ehlince malumdur (İbn Hacer, 2019:21). Ayrıca sahâbenin tamamının udul sayılması sebebiyle sahâbe tabakasında râvi sayısının tek olması rivayetin sıhhatine zarar vermemektedir. Hadisin *Kütüb-i sitte*'de yer almamış olması da onun sıhhatine zarar vermez. Zira bir hadisin sıhhati hangi kitapta yer aldığına değil senedine bakılarak tespit edilir(Çakan, 2015: 43).

Senet ve kaynak yönüyle bazı âlimler tarafından zayıf kabul edilse de pratik faydaları nedeniyle böyle bir hadisten müstağni olunamaz. Zira bu rivayet, cihad ruhu aşıl原因an, ileri bir hedef gösteren ve sonuçta İstanbul gibi dünya incisi bir şehrin fethinde önemli rol oynayan bir hadistir.

Hz. Peygamber'in fetih müjdesi sebebiyle Müslümanlar Fatih Sultan Mehmed'in (ö. 886/1481) fethine kadar tam on bir kez İstanbul önlerine kadar gelmiş fakat İstanbul'u feth etmeyi başaramamışlardır. Bunlardan ilki, 655 tarihinde Hazreti Osman zamanında gerçekleştirilmiştir. Bu seferde Suriye Valisi Muaviye b. Ebî Süfyan (ö. 60/680), Abdullah b. Sarh komutasında Bizans'a bir donanma göndermiştir. İkinci sefer 668 tarihinde gerçekleşmiştir. Hz. Muaviye Emevî halifesi iken, oğlu Yezid kumandasında bir orduyu İstanbul'a göndermiştir. Bu ordu içinde meşhur sahâbi İstanbul'un bir semtine ismini veren Halid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensâri de (ö. 49/669) yer almıştır (İbnü'l-Esîr, 1348:459). Görüldüğü üzere Hz. Peygamber tarafından verilmiş olan bu müjde, Müslümanların gönlünde İstanbul'un fethine dair kuvvetli bir inancın yerleşmesine yol açmıştır.

1.2. İlim Öğrenmeyi Farz Kılan Rivayetler

İkinci örneğimiz senet ve metin yönüyle zayıf sayılan yahut maslahat prensibine uygun yorumlanmayan ilim tahsili ile ilgili bazı hadislerdir. İbn Mâce'nin kaydettiği bir hadise göre Hz. Peygamber (sav); “*طَلَبُ الْعِلْمِ هِر مِيسْلِمَانَا فَارْزْدُرْ* / *İlim her Müslümana farzdır*” buyurmuştur (İbn Mâce “Mukaddime” 39). Müzekker siga ile gelen bu rivayette sadece erkeklerin ilme teşvik edildiği kadınların teşvik edilmediği anlamı çıkarınlı olmuştur. Ayrıca râvilerden Süleyman b. Hafs sebebiyle sika olmadığı da ifade edilmiştir. Rivayet üzerinde yapılan bu tartışmalar hadisin vermek istediği ana mesajı ikinci plana atmıştır (İbn Abdullah, 2018, 2: 277).

Yukarıdaki hadisi mana yönüyle destekleyen, ancak senet yönüyle yine zayıf kabul edilen başka bir rivayet daha vardır. İbn Abbas'tan “*طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ*” metni ile gelen bu hadise göre Hz. Peygamber (sav); “*İlim öğrenmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır*” buyurmuştur (Ali el-Kârî, 1985: 537). Erkekleri ve kadınları birlikte zikreden bu hadis, yukarıdaki hadisi desteklediği gibi İslam'ın ilim öğrenmeye verdiği önemi bildiren diğerk ayet ve sahih hadislerle de uyumludur.

Dârimi'nin kaydettiği “*النَّاسُ عَالِمٌ، وَمُتَعَلِّمٌ، وَلَا خَيْرَ، فِيمَا بَعْدَ ذَلِكَ*” / *İnsanlar ya öğreten ya da öğrenen olmalıdır. Ötesinde hayır yoktur*” (Dârimi, “Mukaddim” 26) şeklindeki hadis, senedinde yer alan Süleyman b. Eyyub. b. Süleyman b. Talha'nın mecrûh râvilerden sayılması sebebiyle zayıf olarak değerlendirilmiştir (İbn Hacer, 1421: 405).

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Yine sıklıkla okunan “اغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَمِعًا، وَلَا تُكُنْ الرَّابِعَ فَتَهْلِكَ” /ya öğretene, ya öğrenene, ya da dinleyen ol, dördüncüsü olma helak olursun” (Dârimî “mukaddime” 26) rivayeti de zayıf rivayetlerden sayılmıştır. Zira bu hadis mu’annen bir rivayettir. Ayrıca senette عَنْ الْحَسَنِ denilerek meçhul bir râviye işaret edilmiştir. Senette bilinmeyen bir râvinin olması hadisin sıhhatine zarar vermekte, zayıf rivayetlerden sayılmasına neden olmaktadır (el-Hatîb, 1986:149).

Senet yönüyle zayıf olsalar bile oldukça faydalı bilgiler ihtiva eden, önemli mesajlar veren bu hadislerin ayet ve sahih hadislerle birlikte zikredilmeleri maslahat ve menfaate uygun bir tutumdur. Mezkûr hadislerde müzekker sigalar kullanıldığı için sadece erkekleri muhatap aldığı şeklindeki lafzi yaklaşımlar ise maslahat prensibiyle bağdaşmayan bir yaklaşımdır. Zira pek çok ayet ve hadiste cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin tüm inanalar ilme teşvik edilmiş ve bilenlerin üstünlüğüne vurgu yapılmıştır (Zümer, 39/9; İbn Mâce “Mukaddime” 39). Ayrıca يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا /Ey iman edenler şeklinde başlayan ayetlerde olduğu gibi hadislerde de müzekker sigla ile gelmiş olsa bile hitap herkese teşmil edilir. Nitekim Endülüslü âlim İbn Hazm (ö. 456/1064) bu konuyu; “Hz. Peygamber hem erkeklere hem kadınlara eşit şekilde gönderilmiştir. Yüce Allah’ın ve Hz. Peygamber’in hitabı hem erkeklere hem kadınlara yöneliktir. Bu hitapları açık bir nas veya icma olmadıkça erkeklere tahsis edip kadınları dışarıda bırakmak caiz değildir.” sözleriyle izah etmiştir (İbn Hazm, 1927, 3:81).

Asr-ı saadet ve bazı dönemler hariç, İslam toplumunda kadınların eğitim konusunda erkeklerle eşit haklara sahip oldukları söylenemez. Ülkemizde bile yakın tarihe kadar bazı dindar çevrelerde kızların okuması dini sâikler sebebiyle pek hoş karşılanmazdı. Hatta bu anlayış bu gün bile bazı bölgelerde devam etmektedir diyebiliriz. Kadınları toplumdaki tecrit eden, eğitimden mahrum bırakan bu anlayışın kaynaklarından biri de ya doğru te’vil edilmeyen hadisler yahut bu konuda İslâm’ın temel görüşlerine muhalif kadınlar aleyhine uydurulmuş mevzu rivayetlerdir (Martı, 1998: 31-34; Yıldırım 2015: 48).

Bir ülkenin kalkınması ve mamur hale gelmesi, o ülkede eğitimli nesillerin yetiştirmesi ile mümkündür. Bu da ancak iyi eğitim görmüş, toplumun yarısını oluşturan salih annelerin varlığıyla gerçekleşebilir. Bu evrensel gerçekliğe uygun düşen ve bu tezi destekleyen her hadis amel edilmeye elverişli makbul bir rivayet kabul edilir. Bu düşünceye muhalif rivayetler ise hiçbir şekilde makbul sayılmaz.

Sonuç olarak, cinsiyet ayırımına gidilmeden ilme teşvik eden her haber maslahat ve menfaat gereği hüccet olarak alınmaya ve kullanılmaya müstahaktır. Eğitimde kadınları ikinci plana iten onları bilgiden mahrum bırakan yorum ve rivayetlere ise itibar edilmez. Zira kadını eğitimin dışında bırakan, onu sosyal hayatın içinde görmeyen bakış açısı İslam’ın önerdiği bir yaklaşım olmadığı gibi Müslüman toplumun maslahat ve menfaatine uygun bir tutum da değildir.

1.3. Yemeğe Üfleme Yasaklayan Rivayetler

Pek çok âlime göre Hz. Aişe’den (ö. 53/673) merfû olarak rivayet edilen “التَّفَخُ فِي الطَّعَامِ يُذْهِبُ الْبَرَكَاتِ” /Yemeğe üfleme bereketi giderir” (Aclûnî, 1351, 2: 328) şeklindeki hadis senedindeki râvilerden Abdullah b. el-Hâris sebebiyle zayıf görülmüş ve amel edilemeyeceği bildirilmiştir. (Suyûtî, 1971:440; İbn Kayyim 1994:118). Soğutmak veya başka sebeplerden dolayı yemeğe üfleme hoş görmeyen bu rivayet senet yönüyle makbul olmasa da mana yönüyle kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Zira yemeğe üflenmesi özellikle de çocukların yemeklerine üflenmesi hastalıkların yayılmasına vesile olan bir davranıştır.

Yukarıda geçen yemeğe üflemeyle ilgili hadisin manasına uygun başka rivayetler de mevcuttur. Örneğin Abdullah b. Abbas’tan: “رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّفْخِ فِي الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ” /Rasûlullah yiyecek ve içeceğe üfleme yasakladı.” şeklinde bir rivayet daha mervidir (Ahmed b. Hanbel, 2001, 5:27; Ebû Dâvûd “Eşribe” 20; Tirmîzî “Eşribe 15; İbn Mâce “Eşribe” 24). “Yemeğe üfleme bereketi giderir.”

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

rivayetini senet yönüyle eleştirip makul bulmayan İbn Kayyim, Hz. Peygamber'in ağız açık kaplara üfleme yasak ettiğini bildiren hadislerle istinaden yiyecek ve içeceklerin bulunduğu kaplara üflemenin yasaklandığı fetvasını vermiştir (İbn Kayyim, 2003, 4: 188, 189). Görüldüğü üzere senetteki bir veya birden fazla râvinin adalet veya zaptında kusur bulunması sebebiyle bir hadisin zayıf sayılması o hadisle amel edilemeyeceği manasına gelmemektedir. Bazı usulcülere göre bu tür zayıf hadislerin mütabi ve şahitleri tespit edilerek makbul hadislerden sayılması mümkündür (İbn Hacer, 2019: 67). Yani zayıf bir hadis iken başka vecihleri sebebiyle hasen li ğayrihi hadis seviyesine yükselip amel etmeye elverişli hale gelebilir.

1.4. Muaz b. Cebel Rivayeti

Hz. Peygamber (sav) Muâz b. Cebel'i (ö. 17/638) öğretmen, zekât memuru ve vali olarak Yemen'e göndereceği sırada, ikisi arasında geçen bir diyalog hadisçiler arasında Muâz hadisi olarak şöret bulmuştur.

Hafs b. Ömer-Şube-Ebî Avn- Muğire b. Şube'nin Kardeşi Hâris b. Amr- Muâz b. Cebel'in arkadaşlarından Hıms ehlinden bir takım insanların rivayet ettiğine göre; Resûlullah (sav) Muaz'ı Yemen'e gönderirken sorar ;"Bir dava ile karşılaşırsan nasıl hüküm vereceksin?" Muaz; "Allahın Kitabıyla hüküm vereceğim." der Allah'ın Elçisi: *Allah'ın kitabında bulamazsan ne yaparsın?* Resûlullah'ın sünnetiyle hüküm veririm. *"Resûlallah'ın sünnetinde ve Allah'ın Kitabında da bulamazsan ne yaparsın?* Muaz b. Cebel: Kendi reyimle ihtihadda bulunurum, hüküm vermekten geri durmam" der. Bunun üzerine Resûlullah Hz. Muâz'ın göğsüne vurup: *"Allah Rasûlü'nün elçisini Allah Rasûlü'nün arzusuna muvaffak kılan Allah'a hamd olsun"* der (Ebû Dâvûd "Akziye" 11; Tirmîzî "Ahkâm" 3).

Yukarıdaki hadis senedindeki iki illeten dolayı tenkid edilmiştir. Birincisi hadisin senedinde "bir grup insan", "Muâz'ın ashabı" gibi kapalı ifadelerin kullanılmış olmasıdır. Usulcülere göre senette meçhul ravilerin bulunması o hadisin sıhhatine zarar verir (Yüce, 2021:122). Diğer bir illet senette mecruh olduğu söylenen Haris b. Amr'ın bulunmasıdır (Akgül, 2018: 197-201; Tülekoğlu, 2018: 99-105).

Hadis usulü teknikleri bakımından senet yönüyle muallel gözükken bu hadis mana ve mefhum yönüyle oldukça faydalı mesajlar içermektedir. Nitekim mezkûr hadisi maslahat ve menfaat yönüyle faydalı gören pek çok âlim şer'i delilleri sıralarken bu hadisi hüccet olarak kullanmışlardır. Örneğin İmam Şâfiî (ö. 204/820) şer'i delilleri sıralarken Kur'an ve sünnetten sonra gelen içtihadın temellendirilmesinde bu hadisi zikretmiştir. (Şâfiî, 1940; 5: 2016). Bize göre esas olan rivayetın senet durumu değil manasının menfaat ve maslahata uygun olmasıdır. Kaldı ki bu hadis bazı tariklerinde senet yönüyle çeşitli illetler barındırır da mütabi ve şahitleriyle sahih olarak değerlendirilmiştir. (Tülekoğlu, 2018:164)

1.5. Erike Rivayeti

Sünnetin konumunu ve önemini bildiren, üzerinde çeşitli tartışmaların yürütüldüğü Erike (koltuk) ismiyle meşhur ola hadistir. Mikdam b. Ma'dikerib'in (ö. 98/717) rivayet ettiğine göre Resulullah (sav); *"Şunu iyi biliniz ki bana Kur'an ile benzeri de verilmiştir. Dikkatli olunuz! Koltuğuna oturmuş, karnı tok bir adamın size "Kur'an'a sarılın, onda bulduğunuz helali helal, haramı da haram kabul ediniz", diyeceği zaman yakındır."* dedikten sonra Allah'ın elçisi ehli eşek eti, yırtıcı hayvanlardan köpek dışı olanlar ve gayri müslimlerin kaybettiği malların Müslümanlara helal olmadığını bildirmiştir (Ebû Dâvûd "Sünnet" 6).

Bir görüşe göre Hicretin 7. yılında Hayber fethi esnasında eşek eti haram kılındığına göre Hz. Peygamber erike rivayetini Hayber savaşı esnasında söylemiş olmalıdır. Bazı araştırmalara göre ise bu hadisi rivayet eden sahâbiler Hayber fethine katılmadıkları için bu hadisi rivayet etmiş olamazlar. Üstelik yukarıda

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Ebu Davud'un kaydettiği rivayetin sahâbî râvisi Mikdam b. Ma'rakerib bu savaş esnasında dokuz veya on yaşında bir çocuktur (Özafşar, 1998: 25; Kırış, 2018:995).

Bu haberde Hz. Peygamber'in müstakil hüküm koyma yetkisine vurgu yapılmıştır. Oysa Hz. Peygamber döneminde sünnetin müstakil hüküm koyma yetkisi tartışılan bir mesele değildi. Sünnetin teşri değeri en erken hicri ikinci asırda tartışılmaya başlanmıştır. (Yücel, 2021:56-70). Ahad haber ve sünnetin Kur'an karşındaki konumu Ehl-i hadis -Mutezile arasında tartışıldığı bir dönemin akabinde böyle bir hadis ile sünnetin konumuna delil getirilmesi rivayeti tartışmalı hale getirmiştir.

Mezkûr hadis senet ve metindeki bazı çelişkilerden dolayı tenkid edilmiş olsa da sünnetin İslam'daki yerini ve önemini haber veren ayet ve maruf sünnete uygun manalar ihtiva etmesi sebebiyle hüccet olarak kullanılmaya elverişli bir haber olarak değerlendirilir.

2. İsnad/Kaynak Yönüyle Sahih Olsa Bile Amel Edilemeyecek Hadis Örnekleri

Muteber Hadis kaynaklarımızda sened ve kaynak yönüyle sahih kabul edilse bile, İslam'ın ve Müslümanların maslahatına muhalif manalar ihtiva etmesi sebebiyle, her zaman ve zeminde amel edilmesi uygun olmayan rivayetlere rastlanmaktadır. Rivayetlere teslimiyetçi yaklaşan kesimlerin her coğrafyada ve her dönemde amel etmekte sakınca görmediği, mana ve mefhumu önemseyen kesimlerin ise yok saydığı bu tür hadisler özellikle ülkemizde ciddi bir tartışma konusu olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

Bu tür hadisleri anlama ve amel etmede Müslüman toplumun kafasını karıştıran açıklamalar yerine pragmatist bir yaklaşımın daha faydalı olacağı açıktır. Yani bir fayda sağlanıyorsa gündeme taşıyıp o hadisle amel edilmelidir, değilse tevakkuf edilmesi daha uygundur. Tartışmaya açık bir rivayetin menfaat ve fayda sağlayıp sağlamadığı ise ancak araştırmalarla bilinir. Polemik türü bazı örnek rivayetler üzerinden konunun daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

2.1. Kızların Evlilik Yaşını Küçük Gösteren Rivayetler

Her toplumun kendine has örf ve adetleri vardır. Hz. Peygamber bir Arap idi ve Arap geleneklerine göre bir hayat yaşamıştı. Peygamber olduktan sonra Yüce Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda bir hayat sürdürmüş olsa da Allah'ın Elçisi'nin örf ve adetlerden tamamen bağımsız bir hayat sürdürdüğü söylenemez. Yani Vahiy ve içtihatları dışında Hz. Peygamber'in sergilediği fiiller tamamen Arap örf ve adetleri çerçevesinde meydana gelmiştir diyebiliriz. Hz. Peygamber'in vahiy kaynaklı amelleri ile vahye uygun içtihatları neticesinde sergilediği davranışlar Müslümanlar için vücubiyet ifade etmektedir. Onun Arap toplumuna mahsus şekilsel davranışları ise bağlayıcılık ifade etmeyen örfi sünnetler olarak değerlendirilmektedir (Azâmî, 1996:45; Köktaş, 2002: 116-157)

Arap geleneğinde yaygın örfi davranışlardan biri de kızların küçük yaşta evlendirilmesidir. İster geçim sıkıntısı isterse başka nedenler olsun cahiliye döneminde başlayan küçük yaştaki kızların evlendirilme geleneği İslami dönemde de devam etmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) ilk kızı Zeyneb'i bir rivayete göre on bir başka rivayete göre on beş yaşında iken evlendirmiştir. Allah'ın Elçisi diğer iki kızı Rukiye ve Ümmü Külsüm'ü de küçük yaşta nişanlamıştır. Yine Hz. Ömer Hz. Ali'nin kızı Ümmü Külsüm ile evlendiğinde kız on yaşlarındadır (Arslan, 2019: 43-45).

Hz. Peygamber Hz. Hatice'nin vefatından sonra 11 kadınla daha evlenmiştir. Bunlardan biri de küçük yaştaki Hz. Aişe validemizdir. Muteber kaynaklarımızda geçen ve senet yönüyle sahih (Erul, 2006: 638-649) denilen bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber onunla zifafa girdiğinde Hz. Aişe en fazla on yaşındaydı (Müslim "Nikâh" 70) Elli üç yaşındaki Hz. Peygamberin küçük yaştaki bir kızla evlenmiş olması bu geleneği adeta meşrulaştırmış gözükmektedir. Zira günümüzde küçük yaşta bir kızın evlenmesini dini açıdan sakıncalı görmeyen az da olsa bazı Müslümanlara rastlanmaktadır.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Hız. Aişe'nin küçük yaşta evlendiğini haber veren rivayetler senet bakımından ne kadar sağlam olursa olsun menfaat ve maslahata uygun mana ihtiva etmedikleri gerekçesiyle makbul sayılmazlar. Hız. Peygamber'in küçük yaştaki bir kızla evlenmiş olması örfi bir uygulama olduğu için tavsiye yahut vücbiyet bildiren bir sünnet olarak değerlendirilmez. Bu rivayetleri lafzi olarak anlayıp kabul etmek ve tatbikine yönelmek İslam'ın kadınlara yönelik getirdiği hak ve özgürlüklerle de bağdaşmaz. Küçük yaştaki kızların evliliğini bu tür hadislere dayanarak meşrulaştırmak İslam'ın temel ilkelerine muhalif olduğu gibi evrensel değerler ve insan fitratına da aykırıdır. Öyle ise menfaat prensibi gereği, Hız. Peygamber'in küçük yaştaki bir kızla evlendiğini haber veren rivayetler senet yönüyle sahih ve sabit olsa bile amel edilmeye uygun değildir diyebiliriz. Yahut bu rivayetleri farklı şekilde anlayan ve yorumlayan bazı araştırmacıların görüşüne tabi olup, Hız. Aişe'nin on değil on dokuz yaşında evlendiğini düşünebiliriz (Erul, 2006: 144-146).

2.2. Hız. Peygamber'in Bedduasıyla Sakat Kalan Sahâbî Rivayeti

Anlatıldığına göre bir adam Hız. Peygamber'in yanında sol eliyle yemek yer. Hız. Peygamber adama; "sağ elinle ye" diyerek uyarıda bulunur. Adam; "yapamıyorum" deyince Allah'ın Peygamberi; "Yapamaz ol" diyerek beddua eder. Bu beddua üzerine adam sakat kalır ve bir daha elini ağzına götüremez olur (Müslim, "Eşribe" 107; Buhâri, "Et'ime" 2; Ebû Davûd "Et'ime" 19; Tirmizi, "Et'ime" 47; İbn Mâce "Et'ime" 8).

Rıdvan biatında hazır bulunan, Huneyn seferinde ön saflarda yer alan 70 kadar hadis rivayet etmiş, cesur ve cömert sahâbî Seleme b. Ekvâ'nın (ö. 74/693) babasından dinleyip oğlu İyas'a (ö. 119/737) anlattığı, İyas'tan da İkrime b. Ammar'ın (ö. 159/776) dinlediği ve pek çok kişiye bildirdiği hadis, Nesâî'nin Sünen'i hariç *Kütüb-i sitte*'de kayıtlı meşhur bir haberdir. Tabakat kitaplarında bu rivayetin isnadını oluşturan tüm râvilerin sika olduğu bildirilmiştir (İbn Ebi Hâtim, 1952. 4: 166).

Hadisin şerhlerinde sol elle yemek yediği için bedduaya maruz kalan kişinin Büsr İbni Râi olduğu ve bu davranışı kibrinden dolayı sergilediği ifade edilmiştir. Hatta en güncel şerhlerde bile söz konusu hadis açıklanırken; Hız. Peygamber'in Büsr'e kibrinden dolayı beddua ettiği ve Yüce Allah'ın bu bedduaya icabet ederek Büsr'ü sakat bıraktığı sıradan bir vakıa olarak anlatılmıştır (Kandemir, 2013, 1: 564).

Söz konusu rivayet senet yönüyle sahih olsa da mana yönüyle bazı illetler barındırdığı açıktır. Zira bir mümine beddua etmek âlemlere rahmet olarak gönderilen Hız. Peygamber'in şefkat ve merhamet sıfatlarıyla uyuşmamaktadır. En zor zamanda, en azlı düşmanlarına bile beddua etmeyen Hız. Peygamber'in sırf sol elle yemek yedi diye bir sahâbiye beddua etmesi ve onu ömrünün sonuna kadar sakat bırakması maruf sünnete uygun düşmemiştir. Ayrıca böyle bir olay tarihi gerçeklere de uygun değildir. Zira Medine'de Hız. Peygamber'in bedduası tutmuş ve sakat kalmış bir mümin örneğine rastlanmamıştır.

Makbul sayılması ve amel edilmesi halinde Hız. Peygamber'in İslam'ın ve Müslümanların zarar göreceği böyle bir rivayet karşısında ya cem' ve telif yahut tevakkuf gerekir. Nitekim bu rivayet üzerinde yapılan bir araştırmaya göre hadisin son kısmında geçen "sağ elini bir daha ağzına kaldıramadı" kısmının rivayete sonradan ilave edilmiş olabileceği üzerinde durulmuştur. (Akyüz, 2014: 24).

2.3. Namaz Kılmak İstemeyen Çocuğu Dövmeyi Emreden Rivayet

Ebû Hüreyre (ö. 58/678), Abdullah b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684), Ebû Süreyye Sebre b. Ma'bed el-Cühenî, Enes b. Mâlik (ö. 93/712) ve Hız. Peygamber'in azatlı kölesi Ebû Râfi' (ö. 40/660?) tarafından rivayet edilen bir habere göre Hız. Peygamber (sav); "مرؤاؤ لادکم" / "Çocuklarınız yedi yaşına geldiğinde namazı emredin, on yaşına geldiklerinde hala kılmazlarsa dövün (وؤضربوهم عليها)" buyurmuştur. Söz konusu rivayet klasik hadis kaynaklarının pek çoğunda yer almıştır. (İbn Ebi Şeybe 1989, 1: 381-382; Ahmed b.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Hanbel 2001, 3: 404; Ebû Davud, “Salât”, 25, 26; Tirmizî, “Mevâkît”,182, 187;İbn Huzeyme 1980, 2: 101-102; Dârekutnî, 1993, 1: 231; Beyhâkî, 1994, 2:22) Haberin bazı tariklerinde sika olmayan râviler bulunsa da müşahid ve mütabileri ile bu hadis senet yönüyle sahih kabul edilmiştir (Ertürk, 2002:56-62).

Bu ve benzeri hadislere istinaden geçmişten günümüze bazı âlimler dayak atmaya eğitimin bir parçası olarak görmüş, dayak atmanın nasıl uygulanacağını da kayıt altına almışlardır. Dayanın sert cisimlerle olamayacağını, sadece el ile yapılabileceğini ve darp etmenin üçü geçmemesi gerektiğini söylemişlerdir (Sahnûn 1972: 89-90). Hatta günümüz hadis hocalarından bir kısmı bile bu kanaati taşımakta “dayak atmaya” eğitimin bir parçası olarak görmektedir. Örneğin Yaşar Kandemir, İsmail Lütü Çakan ve Raşit Küçük hocaların yaptıkları ortak bir çalışmada bu hadis açıklanırken şu ifadeler yer verilmiştir; “On yaşına girdiği halde namaz kılmamakta direnen çocukların terbiyesi nasıl olacaktır? Şair ne güzel söylemiş: Nush ile uslanmayı etmeli tektir/Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüdür. Yani öğüt ve nasihate kulak vermeyip uslanmamakta diretenleri azarlamalıdır. Azardan da anlamayanları bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövmelidir” (Kandemir, 2018, 2:390,391).

Kaynak ve senet yönüyle sahih olsa bile mezkûr rivayet mana yönüyle mualel gözükmektedir. Zira on yaşında namaz kılmayan bir çocuğa şiddet uygulayarak namaz kıldırmak ne maruf sünnete ne de İslam’ın genel eğitim anlayışına, ne de insan fitratına uygun bir yaklaşımdır. İslam’da mükellef sayılabilmek için bülüğ çağına ermek gerekmektedir. On yaşındaki bir çocuk bülüğ yaşında olmadığı için namaz ibadetiyle mükellef değildir. Allah’ın Elçisi bu konuda; “*Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır*” buyurmuş ve bu üç kişiden birinin çocuklar olduğunu ifade etmiştir (Ebû Dâvûd, “Hudûd” 17; Tirmizî “Hudûd”, 1; Dârimî, “Hudûd”, 1; Nesâî, “Talâk”, 21). Hz. Peygamber’in maruf sünnetine göre on yaşındaki bir çocuk biyolojik olarak buluğa ermiş olsa bile hala çocuktur ve namaz kılmadığı için dayakla tedip edilemez. Hatta yaşı büyük olsa bile sünnete göre namaz kılmadığı gerekçesiyle dövülemez. Hz. Peygamber’in bir çocuğu yahut yetişkin bir insanı namaz kılmadığı gerekçesiyle dövdüğüne dair bir bilgi yoktur. Hz. Peygamber’in yanında çocukluğunu geçiren sahâbilerden hiçbiri böyle bir rivayete yer vermemiştir. Aksine Allah’ın elçisinin kendilerine suç işleseler bile şefkat ve merhametle muamele ettiğini nakletmişlerdir. Çok hadis rivayet eden sahâbilerden Enes b. Malik’te bu çocuklardan biridir. O, Hz. Peygamber’in yanında çocukluğunun on yılını geçirdiğini, bu süre içinde Resûlullah’ın kendisini bir defa olsun azarlamadığını ifade etmiştir(Müslim “Fedâil”, 52, 54). Medine site devletinin başöğretmeni sayılan Hz. Peygamber (sav) İlkokul mesabesindeki Suffe’de yetiştirdiği hiçbir çocuğa şiddet uygulamış değildir (Aydınlı, 1994:316).

Hz. Peygamber’in terbiyesinden geçen sahâbiler de Hz. Peygamberin sünneti üzere amel etmiş ve mükellef olmayan çocuklara ibadetler konusunda şiddet uygulamamış, uygulamak isteyenlere de müsaade etmemişlerdir. Bir gün Hz. Ömer bir kadının uyumakta olan çocuğunu namaz kılması için uyandırmaya çalıştığını görünce: “Bırak onu! Âkil balığ oluncaya kadar sorumlu değildir” diyerek kadının henüz ergenlik çağına gelmemiş çocuğu rahatsız etmesini hoş görmemiştir (İbn Ebû Şeybe, 1989, 1:382).

Eğitimciler çocuğa şiddet uygulayarak dini terbiye vermenin ileri yaşlarda ciddi problemlere yol açacağını hatta çocuğu dinden soğutup uzaklaşacağını ifade etmişlerdir. Örneğin bu konuda Mehmet Emin Ay; “Dayak cezasıyla yaptırılan bir din eğitimi-öğretimi, bu baskının kalktığı yıllar olan ergenlik öncesi ve ergenlik yıllarında, çocuğun ibadetleri terk eden, dinî değerlere sırt çeviren biri olmasına sebep olabilir” demiştir (Ay: 1995: 78).

Bu durumda mezkûr hadis sahih senetle gelmiş olsa bile lafzi manasıyla amel edilmesi, dini eğitim argümanı olarak kullanılması uygun gözükmemektedir. Zira bu hadisin manası İslam’ın temel

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

prensipleri ile çeliştiği gibi maslahat ve menfaate de uygun değildir. Ancak ilk anlamı “dövmek” olan “darabe” kelimesi tevیل edilerek, “zorlamak”, “ikna etmek”, “sıkıştırmak” gibi manalara hamledilebilir. Nitekim güncel bazı çalışmalarda bu hadiste geöen “darabe” kelimesinin dövmeye anlamında kullanılmadığı üzerinde durulmuştur (Ertürk, 2002:72).

2.4. Mehdi'nin Zuhuru İle İlgili Rivayetler

Terim olarak mehdi, ahir zamanda zulüm ve haksızlıkla dolu olan dünyayı iyilik ve adaletle dolduracak kişi anlamına gelmektedir (Sarıkçıoğlu 2003, 28:369). Hadislerde bildirildiğine göre kötülüklerin arttığı âhir zamanda Hz. Peygamber'in soyundan bir zat çıkacak, zulümle dolu olan dünyayı iyilikle dolduracak, Mesih olarak inen Hz. İsa'ya namaz kıldırarak, dünyada beş, yedi, sekiz veya dokuz yıl yaşadıktan sonra ölecek ve akabinde kıyamet kopacaktır (Ebü Dâvud, “Mehdi” 37; Tirmizî, “Fiten” 52, İbn Mâce, “Fiten” 37).

Araştırmalara göre Şia'nın inanç haline getirdiği Mehdi'nin zuhuru meselesi zamanla sünni anlayışa da sirayet etmiştir. İmam Mâlik (ö. 179/795), Buhâri (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/874) gibi mutemed muhaddisler ile Ebü Hanife (ö. 150/767), Eş'ari (ö. 323/935) ve Mâturidî (ö. 332/944) gibi ilk dönem âlimleri eserlerinde mehdi konusuna ve mehdi rivayetlerine yer vermemişlerdir. Tirmizî (ö. 279/892), Ebü Dâvud (ö. 275/889), İbn Mâce (ö. 273/886), Hâkim en-Neysâburî (ö. 405/1014) ve Taberânî (ö. 360/970) gibi kısmen mütesâhil muhaddisler ile sonraki kelimciler mehdi ile ilgili rivayetleri kaydetmekte bir sakınca görmemişlerdir (Fığlalı, 1981: 202).

Mehdi rivayetleri üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde bu hadislerden her birinin isnat zincirinde en az bir râvinin sika olmadığı tespit edilmiştir. Senet yönüyle makbul gözükmeyen rivayetler Kadı Abdulcebbar, İbn Haldun, Reşid Rıza, Ahmed Emin, Ferid Vecdi, Ethem Ruhi Fığlalı ve Süleyman Ateş gibi âlimler tarafından metin yönüyle de tenkid edilmiş ve bu haberlerin itikadi meselelerde delil olamayacakları sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz, 2016: 18).

Kur'an ve sahih hadislere muhalif bir anlayış olduğu sonucuna ulaştığımız mehdi inancı, tarih boyunca İslam'a ve Müslüman toplumlara büyük zarar vermiştir. Bu anlayış etrafında ortaya çıkan çeşitli mehdi hareketleri Müslüman toplumlarda bölünme ve ayrılmaların yaşanmasına yol açmıştır. Umumiyetle muhafazakâr çevrelerde ortaya çıkan ve bulunduğu bölgede bir güç oluşturan mehdi hareketleri toplumun temel inanç yapısı yanında, sosyal dokusu ve yönetim biçimini de etkilemektedir.

Diğer yandan kötülüklerle mücadele etmek yerine, bir kurtarıcı bekleme anlayışı tembellik ve sorumsuzluk olarak anlaşılmaktadır. Oysa İslam tembelliği yasaklamakta, ölünceye kadar çalışmayı, mücadeleyi ve aksiyoner olmayı telkin etmektedir. Öyleyse naklen sabit olmayan, aklen de imkânsız gözükten mehdi'nin zuhur edeceği meselesini inkâr etmek kişiye herhangi bir vebal yüklemeyiz. Sonuç olarak mehdi ile ilgili rivayetler ne kadar çok olursa olsun, senet yönüyle de ne kadar sağlam olursa olsun maslahat ve menfaate binaen amel edilmeye uygun görülmezler.

2.5. Deve İdrarının Şifa Olduğunu Bildiren Rivayet

Kütüb-i sitte'nin tamamında yer alan, farklı lafız ve senetlerle gelen rivayetlere göre Hz. Peygamber bazı hastalara deve idrarını içmelerini tavsiye etmiştir (Buhari, “Meğâzi” 36; Müslim, “Kasame 1671”; İbn Mâce “Hudud” 20; Ebu Davud; “Hudud” 3; Tirmizî, “Et'ime” 38; Nesâi, “Taharet” 191). Bu rivayetler içinde en dikkat çekici olan Enes b. Malik'ten gelen bir haberdır. Söz konusu rivayete göre Ukl veya Ureyne kabilesi halkından bir grup Medine'ye gelip Hz. Peygamber'e biat ederler. Bu yeni Müslümanlar bir müddet sonra Medine'nin havasından olsa gerek hasta olurlar. Hz. Peygamber (sav) onlara Medine şehrinin dışına çıkmalarını ve badiyede develerin sütünden ve idrarından içmelerini tavsiye eder. Bu tavsiyeye uyan şahıslar sağlıklarına kavuşunca Medineli çobanları katledip develerle birlikte

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

kaybolurlar. Olaydan haberdar olan Resûlullah peşlerine adamlar takar, yakalanıp Hz. Peygamber'in huzuruna getirilirler. Hz. Peygamber (kıyas olarak) ellerinin ve ayaklarının kesilmesini emreder. Gözleri de oyulan suçlular Harre denilen yere atılırlar. Su istedikleri halde verilmez ve bu şekilde ölürlar. (Buhârî, "Tıb", 5- 6; Müslim, "Kasame" 9-11).

Buhari, Müslim ve *Kütüb-i site'nin* diğer dört kitabında farklı metinlerle yer alan haber senet ve metin yönüyle sahih ve sabit bir haberdur (Yürekli 2021:9-13). Pek çok lafız farkları olmakla birlikte olayın hikâyesi yukarıda geçtiği şekilde anlatılmıştır (Açık 2002: 54-57; Özdemir, 2019.10,11).

Hicri ikinci asırda başlayıp günümüze kadar gelen, fıkıh ve hadis kitaplarında geniş yer tutan deve idrarının şifa olması meselesi hala tartışılmaya devam etmektedir. Hadislere lafzi yaklaşan mezheplere göre mezkûr hadise istinaden deve idrarı temiz kabul edilmiş, mide ve karın ağrısı gibi hastalıkların şifası için tavsiye edilmiştir. Bir rivayete göre İbn Sina da deve idrarını çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanmıştır. (İbn Sina 1999, 1: 412,413). Hatta bazı Arap kabilelerinin günümüzde bile deve idrarında şifa aradıkları söylenmektedir (Nâsır Ebu Amir, 2017:1408-1539).

Muteber kaynaklarda sahih senetlerle yer almış olmasına rağmen bazı fakih ve muhaddisler bu haberle amel etmemişlerdir. Ebu Hanife gibi bazı âlimler bu hadisle amel etmediği gibi deve idrarıyla tedavi olmayı haram kabul etmişlerdir Deve idrarını necis gören bu âlimler "*Allah, şifanızı size haram olan şeylerde kılmamıştır*" (Buhârî "Eşribe" 15) "*Allah hem hastalığı hem de hastalığın tedavisini yaratmıştır, her hastalık için bir ilâç vardır, tedavi olunuz, ancak tedavide haram şeyleri kullanmayınız.*" (Ebu Davud, "Tıb" 11) anlamındaki hadislerle amel etmeyi tercih etmişlerdir (Yürekli 2021: 17).

Tıbbi bilginin en önemli kaynaklarından biri tecrübedir. Özellikle araç ve gereçlerin icad edilmediği dönemlerde tecrübeye dayalı kocakarı ilaçlarının önemli bir yeri olduğu muhakkaktır. Hz. Peygamber, yaşadığı dönemin tedavi yol ve yöntemlerini en güzel şekilde öğrenmiş, faydalı olacağına kanaat getirdiği ilaçları tavsiye etmiş, zararlı gördüklerini ise yasaklamıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (sav) tecrübi bilgisine dayanarak bir grup insana deve idrarını tavsiye etmiş olması gayet normaldir. Ayrıca o deve idrarının sütle birlikte içilmesini tavsiye etmiştir. Buna dayanarak O'nun tavsiye ettiği her maddenin ve uygulamanın mutlaka faydalı, tavsiye etmediği bitki ve ilacın ise zararlı olduğu söylenemez.

Kaynaklarımızda tıpla ilgili hadisler konusunda iki temel düşünceye rastlanmaktadır. Bu görüşlerden biri yukarıda ifade ettiğimiz gibi Tıbb-ı nebevî'nin kaynağını tecrübe ve çevre kültürlere, diğeri ise vahye dayandırmaktadır. Hattabî (ö. 388/998), Nevevî (ö. 676/1277) ve İbn Haldun (ö. 808/ 1405) tıbbi nebevinin kaynağını tecrübe ve çevre kültür olarak ele almışlardır. Bu âlimler Hz. Peygamber'in tıpla ilgili sözlerini ve uygulamalarını dünya işlerinden saydıkları için Hz. Peygamber'in yanılma payının olabileceğini söylemişlerdir. (Nevevî, 1392, 15: 116; Denizkuşları, 1982: 17-20)

Ünlü sosyolog İbn Haldun'a (ö. 808/146) göre çölde yaşayan insanların da tıbbi tecrübe ve kültürleri vardır ve bu bilgilerin bir kısmının doğru ve faydalı olduğu tecrübe ile sabittir. Nitekim Arap kabileleri arasında Haris b. Kelede (ö. 13/634) gibi ünlü doktorlar bile vardır. Ona göre Hz. Peygamber'in tıpla ilgili ifadelerinin dini bir boyutu yoktur. Hz. Peygamber'in tıbbi öğretmek gibi bir görevi de yoktur. Onun görevi şeriatı öğretmektir (İbn Haldun, 1988, 1: 651).

Tıbla ilgili hadisler iki başlık altında ele alınabilir. Bir kısmı sağlığı korumaya yönelik, yani hıfzussıha konusunda varid olan haberlerdir. Aşırı yemek ve uyumaktan kaçınmak, spor yapmak, hacamat yaptırmak, temiz gıdalarla beslenmek gibi konularda varid olan hadisler bu kapsamda yer alır. Sağlığı korumakla ilgili hadisler modern tıbbın tavsiye ve telkinleri ile uyumluluk arz etmektedir. Diğeri ise tedaviye yönelik tavsiye telkin ve uygulamalardır. Hangi hastalığa hangi bitki veya maddenin iyi

Adres	Address
--------------	----------------

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

geleceği, kan akışının nasıl durdurulacağı, yaraların nasıl iyileştirileceği vb. uygulamalar ve tavsiyeler bu kabildendir. Modern tıbbın en küçük ayrıntısına kadar zararlı ve faydalı maddeleri tespit edebildiği hangi ilacın hangi hastalığa iyi geleceğini bilimsel verilerle ortaya koyduğu günümüzde sadece hadislerle amel etmek doğru bir yaklaşım olmasa gerek. Eğer deve idrarının bazı hastalıklara iyi geldiği bilimsel ortamlarda tespit edilirse ilaç sanayinde kullanılmasında elbette bir sakınca görülmez. Ancak sırf hadislerde geçiyor diye deve idrarı içerek şıfa aramak hem hadisleri yanlış anlama, hem de başka hastalıklara davetiye çıkarma anlamına gelmektedir. Tıpla ilgili hadisleri coğrafya, tarih ve çevre koşullarını dikkate almadan anlamak ve uygulamak maslahata ve menfaate uygun bir yaklaşım değildir.

Sonuç

Temel hadis kaynaklarımızda yer aldığı halde hadis usulü kaidelerine göre zayıf sayılan yahut senet yönüyle sahih olsa bile mana yönüyle polemiklere yol açan hadisleri anlamada ve amel etmede Müslüman ilim adamları arasında iki farklı yaklaşım öne çıkmıştır. Birincisi meşhur kitaplarda yer alan her rivayeti senet ve metin tenkidine tabi tutmadan kabul eden teslimiyetçi yaklaşım, ikincisi ise birinci yaklaşımın zıddı olan, senet yahut metindeki en küçük bir illetten dolayı rivayeti yok sayan tenkitçi ve retçi yaklaşımdır. Bu iki düşünce taraftarlarının karşılıklı suçlamaları İslam'ın anlaşılması ve yaşanmasını zorlaştırdığı gibi Müslümanlar arasındaki tefrikayı da körüklemiştir. İfrat tefrit boyutundaki bu iki yaklaşımın günümüz din anlayışını da negatif yönde etkileyip şekillendirdiği görülmektedir.

Bu çalışmada yukarıda anlatılan iki muhalif yaklaşım yerine üçüncü bir yaklaşımı tatbik etmenin daha yararlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu üçüncü yol, tartışmaya açık polemik türü rivayetleri anlamada ve amel etmede maslahat ve menfaati gözetmektir. Bu yaklaşıma göre kaynak ve senet yönüyle sağlam olsa bile mana yönüyle hayra hizmet etmediği, Müslümanların birlik ve dirliğine katkı sunmadığı, aksine toplumda tefrikaya neden olduğu, bireyleri dinden soğuttuğu anlaşılan hadislerle amel edilmemesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Geçmişten günümüze uzanan süreçte Ehl-i hadis ve Mu'tezile arasında tartışılan Mehdi, Deccal, Cessase, Nüzulu'u İsa vb. itikadi konularda varid olan hadisler başta olmak üzere ibadet, siyaset, ticaret ve âdetlerle ilgili polemik türü rivayetlerin anlaşılması ve amel edilmesinde, menfaati önceleyen pragmatist yaklaşımın, Müslümanların müspet din ve dünya algısına katkı sunacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Abdülfettah, Nâsır Ebû Âmir Abdüsselam. (2017). "İthâfu't Tâlibîn Bişerhi Hadisi'l-Ureniyyîn", *Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâsati'l-İslâmiyye ve Arabiyye li'l-benîni bi'l-kâhire* 34: 1408-1539.
- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. (1351). *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-ilbâ Amma'stehera Mine'l-Ehâdisi alâ Elsineti'n-Nâs*. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî.
- Açık, Abdullah. (2002). *Buhari'nin Hadisleri Değerlendirme Metodu Açısından Uraniler Hadisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisan Tezi).
- Ahmed b. Hanbel. (2001). *el-Müsned*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Akgül, Yusuf. (2018). "Fıkıh Usulün Kaynaklığı Açısından Muâz Hadisinin Tahlili ve Tenkidi". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (BOZİFDER)*. 14(14):193-222
- Akyüz, Hüseyin. (2014). "Yemekte Sağ Elin Kullanılmasıyla İlgili Bir Rivayetin Sened ve Metin Tenkidi". *Ekev Akademi Dergisi* 18 (59): 1-30.
- Ali el-Kari. (1971). *Mevdu'âtü'l-Kübra*. Beyrut: Dâru'l-Emâne.
- Ali el-Kâri. (1985). *Şerhu Müsnedi Ebi Hanife*. Beyrut. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Arslan, İhsan. (2019). "Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşı Örf mü? Din mi?". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6 (1): 43-45.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Ay, Mehmet Emin. (1995). *Din Eğiğitiminde Mükâfat ve Ceza*. İzmir: Sena Yayınları.
- Aydınlı, Abdullah. (1994). "Hz. Peygamber'in Terbiyesinde Yetişen Çocuklar". *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi* ss. 316-318.
- Azami, Mustafa. (1996). *İslam Fıkı ve Sünnet*. İstanbul: İz Yayıncılık
- Babanzâde, Ahmed Naim. (1980). *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*. İstanbul: DİB Yayınları.
- Beyhâkî, Ahmed b. Hüseyin b. Alî b. Musa. (2003). *es-Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Beyhâkî, Ahmed b. Hüseyin b. Alî b. Musa. (1410). *Şu'abü'l-İmân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Çakan, İsmail Lütfi. (2015). *Hadis-Sünnet Üzerine*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Dârekutnî, Ali b. Ömer. (2004). *es-Sünen*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Darimi, Abdullah b. Abdirrahman. (1981). *es-Sünen*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Denizkuşları, Mahmud. 1982. *Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Tıp*. İstanbul: Marifet Yayınları
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. (1981). *es-Sünen*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Elbânî, Muhammed Nasruddin. (1348). *Es-Silsiletü'd-Da'ife*. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif.
- Ertürk, Mustafa. (2002). "Çocuğun Dini Eğiğitiminde Kullanılan Bir Hadis Ve Tahlili". *marife* 2 (2): 56-62.
- Erul, Bünyamin. (2006). "Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu? On dokuz mu?", *İslamî Araştırmalar Dergisi* 19 (4): 638-649.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. (1981). *Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- Hâkim en-Nisabûrî. (1990). *el-Müstedrek 'ala's-Sahihayn*, Beyrut: Dâru'l Kütübil İlmiyye.
- Hatîb el-Bağdâdî. (1968). *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*. Medine: Mektebetü'l-İlmiyye.
- İbn Ebî Hâtim er-Râzî, Ebû Muhammed. (1952). *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dil*. Beyrut: Dâru İhyau't-Turasi'l-Arabî.
- İbn Ebû Şeybe, Ebu Bekr Abdillâh b. Muhammed. (1989). *el-Kitâbu'l-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali. (1421). *Takrîbu't-Tehzîb*. Riyad: Dâru'l-Asime
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali. (2019). *Nüzhetu'n-Nazar*. Şam: Dâru'l-Minhâc.
- İbn Haldun, Abdurrahman, *el-Mukaddime*. (1988). Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed. (1927). *el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*. Mısır.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân. (1976). *Kitâbu'l-Mecrûhîn*. Halep: Dâru'l-Va'î.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsuddin Ebû Abdillâh. (2003). *Zâdü'l-Me'âd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsuddin Ebû Abdillâh. (1994). *el-Menâru'l-Münîf*. Beyrut: Mektebu'l-Matbû'atî'l-İslâmiyye.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni. (1981). *es-Sünen*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem. (1414). *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İbn Sina, Ebû Alî el-Hüseyin b. Abdillâh b. Alî. (1999). *el-Kânûn fi't-Tıbb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbnu'l Esir el-Cezerî. (1348). *el-Kamil fi't Tarih*. Mısır: Matbaatu'l Müniriyye.
- Kandemir Yaşar, Çakan İsmail Lütfi, Küçük Raşit. (2018). *Riyâzu's-sâlihîn*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Karacabey, Salih. (1992). “Hadis Vahiy Münasebeti ve Tıpla İlgili Hadisler Hakkında Hattabî'nin Görüşleri”, *U.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (4): 221.
- Kırış, Şemseddin. (2018). “Erîke Hadisi'nin Râvîsi Olarak Mikdâm b. Ma'dikerib”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 7 (2):995.
- Köktaş, Yavuz. (2002). “Bazı Yeni Sünnet Tanımları Üzerine”. *Dîvân*: 95-160.
- Kulat, Mehmet Ali. (2001). “İstanbul'un Fethini Müjdeleyen Hadislerin Değerlendirmesi”. *Diyanet İlmî Dergi* 37 (2): 7-10.
- Martı, Huriye. (1998). “Kadın Konusunda Resulullah'a Nispet Edilen Uydurma Hadisler”. *Mehir* 2: 31-34.
- Muhammed b. Sahnûn. (1972). *Âdâbü'l-Mualimîn*. Tunus: Yy.
- Muhammedü'l-Emin b. Abdillâh b. Yusuf. (2018). *Şerhu Süneni İbn Mâce*. Cidde: Dâru'l-Minhac.
- Müslim b. Haccâ, Ebu'l-Huseyn .(1981). *el-Câmi'u's-Sahîh*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Nevevî, Ebû Zekerîyya Yahya b. Şeref. (1392). *el-Minhacu Şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî.
- Sarıçioğlu, Ekrem. (2003). “Mehdi”. ss. 369-371 *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 28. İstanbul: TDV Yayınları.
- Suyûtî, Celâlu'd-Dîn, Abdurrahman b. Ebi Bekr. (1966). *el-Leâli'l-Mesnû'a fi'l-Ehâdîsi'l-Mevdû'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Şafî, Muhammed b. İdris. (1940). *er-Risâle*. Kahire: Mustafa el Halebî.
- Özafşar, Mehmet Emin. (1998). “Polemik Türü Rivâyetlerin Gerçek Mâhiyeti,” *İslâmiyât* 1 (3): 19-48.
- Özdemir, Veysel. (2019). “Acelecî Hadis Yorumu ve Bunun Doğruduğu Sakıncalar”. *Academic Knowledge* 2(1) 1-15.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. (1985). *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye.
- Tirmîzî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. (1981). *es-Sünen*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Tülekoğlu, Ertuğrul. (2018). “İçtihat Meşruiyet Arayışları: Muaz Hadisi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, Enbiya. (2015). *Sahih Hadis Bulunmayan Konular*. Ankara: Otto Yayınları
- Yılmaz, Orhan. (2016). “Mehdi İncancına Kaynaklık Teşkil Eden Rivayetlerin Değerlendirmesi”, *Türkish Studies* 12 (2):1-18.
- Yücel, Ahmed. (2021). *Hadis Usulü*. İstanbul: MÜİFV Yayınları.
- Yücel, Ahmed. (2021). *Hadis Tarihi*. İstanbul: MÜİFV Yayınları.
- Yürekli, Hüseyin. (2021). “Hz. Peygamber'in Deve İdrarı İçilmesini Tavsiye Ettiğini Belirten Rivâyetin Sened ve Metin Açısından Değerlendirmesi”. *Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Tebliğler Kitabı*. ss. 9-13. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Zehebî, Şemsüddin Ebû Abdillâh. (1967). *Divânü'd-Du'afa ve'l-Metrûkîn*. Mekke: Mektebetü'n-Nahdatî'l-Hadisiyye.

(<https://idlibi.net/qustantinia/>). 11. 12. 2023

(<https://www.youtube.com/watch?v=tJypaIcQZk>). 10.12. 2023.

Adres	Address
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi	RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com,
tel: +90 505 7958124	phone: +90 505 7958124